

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Тернопільський національний економічний університет
Юридичний факультет

Кафедра конституційного,
адміністративного та фінансового
права

КУРСОВА РОБОТА

з дисципліни: «Актуальні проблеми господарського права»

на тему:

„Економічна конкуренція”

Студента 1 курсу групи ПРм - 12

Галузь знань 0304 «Право»

Спеціальність 8.03040101

«Правознавство»

Ринди П.О.

Керівник: д.ю.н., проф. Гречанюк С.К.

Національна шкала _____

Кількість балів: _____ Оцінка: ECTS _____

Члени комісії

_____ (підпис) _____ (прізвище та ініціали)

_____ (підпис) _____ (прізвище та ініціали)

_____ (підпис) _____ (прізвище та ініціали)

ТЕРНОПІЛЬ – 2016

ЗМІСТ

Вступ	ст.3-4
Розділ 1. Поняття економічної концентрації – юридичні та економічні аспекти	
1.1 Державне управління та контроль за концентрацією суб'єктів господарської діяльності	ст.5-15
1.2 Аналіз позитивних і негативних рис правового регулювання економічної концентрації в Україні	ст.15-19
1.3 Умови отримання згоди на концентрацію	ст.19-22
Розділ 2. Правова база і відповідальність суб'єктів економічної концентрації	
2.1 Правове регулювання інституту економічної концентрації суб'єктів господарювання за конкурентним законодавством України	ст.23-27
2.2 Економічна концентрація – дозвіл або штрафні санкції	ст.27-29
Висновки та пропозиції	ст.30-31
Список використаних джерел	ст.32-33

Вступ

Актуальність теми. В умовах ринкової економіки регулювання злиття і придбання, а в більш широкому розумінні – концентрація суб'єктів господарювання, виступає в якості одного з найважливіших інструментів економічної політики. Першо чергового значення набувають аналіз структури товарних ринків, конкурентного середовища, вивчення і при необхідності усунення економічних та адміністративних бар'єрів входження в ринок нових суб'єктів ринку, оцінка ринкової сили великих вітчизняних і закордонних виробників.

Важливим завданням, яке повинно при цьому вирішуватися, є захист економічної конкуренції. В Україні принцип державного захисту конкуренції в підприємницькій діяльності закріплений на рівні Конституції. Таким чином, головний напрямок держаної політики в сфері контролю над концентрацією не є і не повинен бути предметом дискусії. Однак, варто помітити, що економічна концентрація – в цілому досить об'єктивний і позитивний процес, але за певних умов може мати багато негативних моментів, у зв'язку з чим і виникла необхідність розробки правового механізму по попередженню виникнення негативних наслідків економічної концентрації.

Мета і завдання. Метою моєї роботи є дослідження поняття економічної концентрації, державний контроль за концентрацією суб'єктів господарювання. Основним завданням є – провести чіткий аналіз національного законодавства щодо економічної концентрації а також аналіз негативних і позитивних рис стосовно економічної конентрації, порядок і умови отримання згоди на економічну концентрацію і також захист держави від недобросовісної конкуренції.

Об'єкт і предмет дослідження. Об'єктом дослідження є господарські зобов'язання учасників які отримали згоду на економічну концентрацію.

Предметом дослідження є господарські правовідносини, які виникають між учасниками економічної концетрації.

Ступінь дослідження теми. В. Щербини, О. Вінник, І. Лукач, І. Шуміла, С. Валітова, О. Бакалінської, О. Беляневич, Ю. Журик, О. Каштанова, О. Чернелевської, Т. Удалова, К. Тотьєва, К. Писенка, І. Цинделіані, Б. Бадмаєва.

Розділ 1. Поняття економічної концентрації – юридичні та економічні аспекти

1.1 Державне управління та контроль за концентрацією суб'єктів господарської діяльності

Не секрет, що для будь-якої держави, незалежно від форми правління, державного устрою та державно-правового режиму, найбільш актуальною проблемою є економічна система. Разом з тим кожна держава намагається будувати власну економіку відповідно до тих принципів, які в даній державі декларуються як основні, визначальні.

Після проголошення незалежності, Україна, як відомо, обрала для себе шлях формування ринкової економіки. Обрання такого шляху було зумовлено наступними факторами:

- в світі спостерігається тенденція до запровадження ринкової моделі економіки в демократично-орієнтованих державах;
- під час проголошення незалежності було прийнято рішення про побудову та подальший розвиток України як демократичної держави («Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава» ст.1 Конституції України)[1].
- існуюча в СРСР система планової економіки піддавалась значній критиці з боку зарубіжних і вітчизняних науковців, в результаті цього була практично повністю скомпроментована;
- нові демократичні засади суспільства передбачали визнання приватної власності, права на зайняття підприємницькою діяльністю тощо. Саме на цих засадах будується ринкова економіка.

Звичайно це далеко не повний перелік причин обрання Україною ринкової моделі економіки.

Отже в Україні діє ринкова економіка. Така модель економіки передбачає дію ряду економічних законів, серед яких визначальними є закони формування кон'юнктури ринку відповідно до попиту і пропозиції

пропонованих на ринку товарів і послуг, закон вільної конкуренції. Останній має безпосереднє відношення до теми роботи.

Є немало підходів до розуміння поняття «КОНКУРЕНЦІЯ». В економічному сенсі конкуренцію можна визначити як постійне змагання між суб'єктами економічної діяльності, метою якого є досягнення такого становища на ринку, за якого товари та послуги даного суб'єкта користуються більшим попитом ніж аналогічні товари та послуги конкурентів. Слід мати на увазі, що ринкова модель економіки передбачає наявність конкуренції лише між тими суб'єктами, які мають на меті отримання прибутку в будь-якій формі. Отож суб'єкт, зацікавлений в отриманні максимального прибутку змушений постійно вдаватися до конкурентної боротьби з метою забезпечення ринків збуту для своїх товарів, послуг.

Тепер проаналізуємо законодавче визначення економічної конкуренції, яке подано в ст.1 Закону „Про захист економічної конкуренції”.

Економічна конкуренція (конкуренція) - змагання між суб'єктами господарювання з метою здобуття завдяки власним досягненням переваг над іншими суб'єктами господарювання, внаслідок чого споживачі, суб'єкти господарювання мають можливість вибирати між кількома продавцями, покупцями, а окремий суб'єкт господарювання не може визначати умови обороту товарів на ринку[2].

В принципі це визначення майже повністю відповідає економічній суті конкуренції, однак слід звернути увагу на осанні 12 слів цього визначення, а саме: „а окремий суб'єкт господарювання не може визначати умови обороту товарів на ринку”. Ці слова в законодавчому визначенні забезпечують постійність конкуренції як економічного явища. Вся справа в тому, що коли будь-який суб'єкт господарювання досягне можливості визначати умови обороту товарів на ринку, то конкуренція стане неможливою. Становище, за якого суб'єкт господарювання має можливість визначати умови обороту товарів на ринку називають монопольним становищем. В принципі кожний

суб'єкт господарської діяльності прагне досягти монопольного становища на ринку. Саме монополія дає можливість отримувати надприбутки.

Демократична ж держава абсолютно не зацікавлена в існуванні монополії (звичайно якщо монополія не належить самій державі), бо в цьому випадку споживачі товарів та послуг втрачають можливість вибирати які саме товари та послуги їм краще споживати, що суперечить принципам демократії в цілому.

Тому держава правовими методами обмежує монополію, вживає заходів щодо ліквідації можливостей для суб'єкта господарської діяльності зайняти монопольне становище.

Одним із методів досягнення монопольного становища є економічна концентрація. Суть її зводиться до наступного: особа, чи група осіб, здійснюють ряд заходів щодо концентрації в своїх руках економічних важелів впливу на кон'юнктуру ринку з метою забезпечення собі можливості визначати умови обороту товарів на ринку. Іншими словами монополіст повністю керує виробництвом та реалізацією певного виду товарів або наданням послуг на даному ринку. Відповідно він може встановлювати умови обігу товарів (наприклад ціни на товари, послуги), при чому встановлення останніх не залежить від попиту а залежить від волі монополіста. Справа в тому, що якщо на ринку є декілька виробників, то умови обігу (зокрема ціна продажу) товарів будуть залежати від попиту, оскільки виробники конкурують між собою і їм необхідно забезпечити ринки збуту. Якщо ж обидва підприємства-виробника знаходяться під контролем однієї особи, то ця особа встановлює ціну продажу товару для обох підприємств, а оскільки на даному ринку немає більше виробників даного товару, то споживач змушений купувати товари за ціною, встановленою монополістом[10,38-45].

Однак економічна концентрація може мати й іншу мету.

Наприклад суб'єкт господарювання може концентрувати фінансові засоби для найбільш ефективного здійснення своєї діяльності, запровадження новітніх технологій, тощо.

Економічна концентрація розглядається і в іншому аспекті. Зокрема може здійснюватися концентрація повноважень управління з метою забезпечення ефективної діяльності суб'єкта господарювання. Наприклад якщо підприємство може забезпечити замкнутий цикл виробництва починаючи від видобування сировини і до виробництва готового продукту, то собівартість кінцевого продукту значно зменшується, відповідно зменшується ціна товару. Зменшення ціни товару, безумовно, корисне для споживача. Разом з тим такий суб'єкт має безумовні переваги над іншими, оскільки може забезпечити меншу ціну товару при однаковій якості. При такій ситуації переважна більшість споживачів віддадуть перевагу товарам саме цього суб'єкта. Інші ж суб'єкти втратять ринки збуту, що призведе до втрати рентабельності а згодом до ліквідації суб'єкта господарювання.

Таким чином економічна концентрація з одного боку є методом конкурентної боротьби, з іншого – шляхом досягнення монопольного становища на ринку. В першому випадку вона відповідає принципам ринкової економіки, в другому – суперечить цим принципам.

Таке подвійне функціональне призначення економічної концентрації спричиняє необхідність нормативного визначення цього поняття. Про те що саме законодавець розуміє під економічною концентрацією можна дізнатись з п.2 ст 22 Закону України „Про захист економічної конкуренції” та з п.1.2.1 ст.1 „Положення про порядок подання заяв до Антимонопольного комітету України про попереднє отримання дозволу на концентрацію суб'єктів господарювання (Положення про концентрацію)”:

1) злиття суб'єктів господарювання або приєднання одного суб'єкта господарювання до іншого;

2) набуття безпосередньо або через інших осіб контролю одним або кількома суб'єктами господарювання над одним або кількома суб'єктами господарювання чи частинами суб'єктів господарювання, зокрема шляхом:

а) безпосереднього або опосередкованого (через інших осіб) придбання, набуття у власність іншим способом активів у вигляді цілісного майнового комплексу або структурного підрозділу суб'єкта господарювання, одержання в управління, оренду, лізинг, концесію чи набуття в інший спосіб права користування активами у вигляді цілісного майнового комплексу або структурного підрозділу суб'єкта господарювання, у тому числі придбання активів суб'єкта господарювання, що ліквідується;

б) призначення або обрання на посаду керівника, заступника керівника спостережної ради, правління, іншого наглядового чи виконавчого органу суб'єкта господарювання особи, яка вже обіймає одну чи кілька з перелічених посад в інших суб'єктах господарювання, або створення ситуації, при якій більше половини посад членів спостережної ради, правління, інших наглядових чи виконавчих органів двох чи більше суб'єктів господарювання обіймають одні й ті самі особи;

в) створення суб'єкта господарювання двома і більше суб'єктами господарювання, який тривалий період буде самостійно здійснювати господарську діяльність, і при цьому зазначене створення не приводить до координації конкурентної поведінки між суб'єктами господарювання, що створили цей суб'єкт господарювання, або між ними та новоствореним суб'єктом господарювання;

3) безпосереднє або опосередковане (через інших осіб) придбання, набуття у власність іншим способом чи одержання в управління часток (акцій, паїв), що забезпечує досягнення чи перевищення 25 або 50 відсотків голосів у вищому органі управління відповідного суб'єкта господарювання[3].

Відповідно до цього можна виділити два основних види економічної концентрації: концентрація активів і концентрація управлінських повноважень.

Концентрація активів – це концентрація основних та оборотних засобів, фінансових та інших ресурсів під управлінням однієї особи чи групи осіб.

Концентрація управлінських повноважень – це розширення обсягу повноважень однієї особи або групи осіб щодо управління активами одного підприємства чи декількох підприємств, що забезпечує підвищення ефективності їх господарської діяльності.

Отже, економічна концентрація з економічної точки зору – це явище бузумовно корисне. Концентрація, як правило, забезпечує значне підвищення ефективності господарської діяльності, рентабельності підприємства тощо. Це досягається шляхом координації зусиль на відповідному напрямку діяльності із забезпеченням переваг в конкурентній боротьбі.

З юридичної точки зору економічна концентрація може бути явищем небезпечним, що пояснюється можливістю досягнення одним із суб'єктів монопольного становища на ринку, що в свою чергу закономірно призводить до пеююрелічених вище наслідків.

Держава зацікавлена в недопущенні досягнення тим чи іншим суб'єктом господарської діяльності монопольного становища на ринку. Оскільки економічна концентрація (концентрація суб'єктів господарської діяльності) є засобом досягнення монопольного становища, держава зацікавлена також в здійсненні контролю за економічною концентрацією і управлінні такою концентрацією в необхідних випадках.

Держава здійснює контроль та управління шляхом видання відповідних загальнообов'язкових норм і забезпечення виконання цих норм. Логічно буде припустити, що законотворчий орган держави має прийняти відповідний нормативно-правовий акт, в якому має бути врегульовано порядок контролю за концентрацією суб'єктів господарювання та надання відповідних

повноважень щодо здійснення такого контролю певному органу державної влади.

Таким нормативним актом в Україні можна вважати Закон України „Про захист економічної конкуренції” від 11 січня 2001 року. Розділ п’ятий вказаного Закону озаглавлений: „Контроль за концентрацією суб’єктів господарювання”, і повністю присвячений цьому питанню. Вище я вже наводив частину другу, статті 22 цього Закону. Ця стаття взагалі має велике значення для правового регулювання концентрації суб’єктів господарювання, оскільки саме в ній визначається орган, що здійснює контроль, а також встановлюється що саме визнається концентрацією і що нею не вважається.

Отже, частина перша цієї статті проголошує: „З метою запобігання монополізації товарних ринків, зловживання монополічним (домінуючим) становищем, обмеження конкуренції органи Антимонопольного комітету України здійснюють державний контроль за концентрацією суб’єктів господарювання (далі - концентрація)”[2].

Ретельний аналіз цієї частини статті 22 дає змогу зробити наступні висновки:

Українська держава зацікавлена в недопущенні монополізації, зловживання монополічним становищем та обмеження конкуренції;

Держава має намір здійснювати контроль за концентрацією суб’єктів господарювання та її регулювання, а оскільки держава здійснює ці заходи правовими методами, то для здійснення цих завдань створені відповідні правові норми;

Держава надає одному із органів державної влади (Антимонопольному комітету) відповідні повноваження щодо контролю за концентрацією суб’єктів господарювання та управління нею.

Ці висновки дають можливість визначити приблизний зміст наступних частин. Якщо перша частина норми декларує прагнення держави здійснювати контроль над чим-небудь, то логічно припустити, що наступні

частини або норми визначатимуть порядок здійснення контролю та обсяг повноважень уповноваженого органу. Законодавець також слідує цій логіці.

Так частина друга ст.22 визначає, що вважається концентрацією, ч.3 – що не вважається концентрацією. У випадках, передбачених частиною другою статті 22 цього Закону та іншими актами законодавства, коли сукупна вартість активів або сукупний обсяг реалізації товарів учасників концентрації, з урахуванням відносин контролю, за останній фінансовий рік, у тому числі за кордоном, перевищує суму, еквівалентну 12 мільйонам євро, визначену за курсом Національного банку України, що діяв в останній день фінансового року, і при цьому:

1. Вартість (сукупна вартість) активів або обсяг (сукупний обсяг) реалізації товарів, у тому числі за кордоном, не менш як у двох учасників концентрації, з урахуванням відносин контролю, перевищує суму, еквівалентну 1 мільйону євро, визначену за курсом Національного банку України, що діяв в останній день фінансового року у кожного, та вартість (сукупна вартість) активів або обсяг (сукупний обсяг) реалізації товарів в Україні хоча б одного учасника концентрації, з урахуванням відносин контролю, перевищує суму, еквівалентну 1 мільйону євро, визначену за курсом Національного банку України, що діяв в останній день фінансового року.

2. При розрахунку обсягів реалізації товарів учасників концентрації використовується сума доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) за вирахуванням суми податку на додану вартість, акцизного збору, інших податків або зборів, базою для оподаткування в яких є оборот, за останній фінансовий звітний рік, що передував поданню заяви. Кошти, отримані від реалізації товарів у межах однієї групи суб'єктів господарювання, пов'язаних відносинами контролю, якщо такий облік ведеться, не враховуються.

3. Якщо учасниками концентрації виступають комерційні банки, для розрахунку вартості активів та обсягів реалізації використовується десята

частина вартості активів комерційного банку. У випадках, коли учасниками концентрації є страховики, для розрахунку вартості активів страховика використовується сума неттоактивів, а для розрахунку обсягів реалізації товарів - сума доходів від страхової діяльності, визначених відповідно до законодавства України про страхову діяльність.

4. Порядок обчислення порогових показників, що використовуються для цілей цієї статті, а також його особливості стосовно окремих категорій суб'єктів господарювання встановлюються Антимонопольним комітетом України.

5. Концентрація, яка потребує дозволу відповідно до частини першої цієї статті, забороняється до надання дозволу на її здійснення. До надання такого дозволу учасники концентрації зобов'язані утримуватися від дій, які можуть призвести до обмеження конкуренції та неможливості відновлення початкового стану. Ст.23 визначає учасників концентрації суб'єктів господарювання. Учасниками концентрації, згідно цієї статті є ті суб'єкти які вчиняють дії або щодо яких вчиняються дії перелічені в ч.2 ст. або суб'єкти, пов'язані з ними відносинами контролю.”

Згідно цієї статті до повноважень антимонопольного комітету входить надання дозволів на здійснення концентрації. Стаття 25 вказує якими принципами має керуватися Антимонопольний комітет при наданні дозволу на здійснення концентрації. Зокрема дозвіл надається якщо вона не призводить до монополізації чи суттєвого обмеження конкуренції на всьому ринку чи в значній його частині. Разом з тим, Кабінет Міністрів України може дозволити концентрацію, на здійснення якої Антимонопольний комітет України не надав дозволу як на таку, що не відповідає умовам частини першої цієї статті, якщо позитивний ефект для суспільних інтересів зазначеної концентрації переважає негативні наслідки обмеження конкуренції. Звідси висновок – держава диференційовано підходить до кожного конкретного випадку здійснення концентрації, і може дозволити її проведення не зважаючи на загрозу монополізації, за умови, якщо суспільна

користь від подальшої господарської діяльності такого суб'єкта (суб'єктів) значно перевищує негативні наслідки такої монополії.

Дозвіл також не може бути надано, якщо обмеження конкуренції, зумовлені концентрацією, не є необхідними для досягнення мети концентрації, становлять загрозу системі ринкової економіки. Ці положення частини третьої статті, що аналізується, підтверджують висловлене вище положення щодо прагнення держави захищати основні засади функціонування ринкової економіки.

Однак повноваження Антимонопольного комітету не обмежуються функціями контролю. Справа в тому, що Комітет уповноважений надавати дозволи на здійснення концентрації суб'єктів господарської діяльності. Розділ шостий Закону „Про захист економічної конкуренції” присвячений порядку розгляду заяв та справ про надання дозволів на узгоджені дії і концентрацію суб'єктів господарювання. Прийняття відповідних рішень Антимонопольним комітетом чи Кабінетом Міністрів по суті здійсненням управлінських повноважень, оскільки від прийнятого рішення в великій мірі залежить подальший розвиток господарюючих суб'єктів. Таким чином має місце адміністративне управління в цій сфері. Однак рішення приймаються на підставі відповідних норм. Саме створюючи сукупність цих норм, які визначають порядок, процедуру, прийняття рішень, підстави для прийняття конкретних рішень державна здійснює правове регулювання.

Не менш важливою функцією Антимонопольного комітету є контроль за виконанням законодавства в цій сфері, порушення та розгляд справ про порушення законодавства про захист економічної конкуренції (зокрема порушення правил здійснення концентрації суб'єктів господарювання). Порядок здійснення такої діяльності регулюється 7 розділом Закону. Згідно п.12 ст.50 (Розділ 8) Закону „Про захист економічної конкуренції”, порушеннями законодавства про захист економічної конкуренції є концентрація суб'єктів господарювання без отримання відповідного дозволу органів Антимонопольного комітету України, у разі якщо наявність такого

дозволу необхідна. Згідно ч.2 ст.52, за вказане порушення може бути накладено штраф у розмірі до п'яти відсотків доходу (виручки) суб'єкта господарювання від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) за останній звітний рік, що передував року, в якому накладається штраф.

Отже можна зробити висновок: держава не лише здійснює контроль за економічною концентрацією а й встановлює санкції, які застосовуються до порушників законодавства в цій сфері.

1.2 Аналіз позитивних і негативних рис правового регулювання економічної концентрації в Україні

Процес вдосконалення вітчизняного законодавства в сфері регулювання підприємницької діяльності безумовно зачепив і правове регулювання концентрації суб'єктів господарської діяльності.

Таким чином остання редакція документу від 06.04.2001 р. Звичайно така кількість редакцій для наших нормативно-правових актів не є показовою, а в порівнянні з іншими нормативними актами так і взагалі виглядає досить скромно. Однак слід зауважити, між прийняттям документу в його первісному вигляді і до внесення останніх змін пройшло всього чотири роки. Наявність такої кількості змін може бути обумовлена двома факторами: або швидкою зміною соціально-економічних умов і необхідності правового регулювання відповідних відносин, або цілим рядом недоліків першої редакції документу. Зауважимо, що перша редакція була принята вже на етапі, коли формування ринкової економіки йшло швидкими темпами, і тому приняте положення мало всі шанси бути в достатній мірі адаптоване до соціально-економічних умов. [5]

Звідси ми можемо зробити висновок про те, що законодавче регулювання концентрації суб'єктів господарської діяльності не позбавлене певних недоліків.

Основним з цих недоліків можна вважати ускладнену процедуру отримання дозволу на здійснення концентрації суб'єктів господарювання.

Проаналізуємо статтю 24 Закону „Про захист економічної конкуренції”, яка визначає випадки, в яких необхідне отримання дозволу на концентрацію суб'єктів господарювання:

1. Концентрація може бути здійснена лише за умови попереднього отримання дозволу Антимонопольного комітету України чи адміністративної колегії Антимонопольного комітету України:

- у випадках, передбачених частиною другою статті 22 цього Закону та іншими актами законодавства, коли сукупна вартість активів або сукупний обсяг реалізації товарів учасників концентрації, з урахуванням відносин контролю, за останній фінансовий рік, у тому числі за кордоном, перевищує суму, еквівалентну 12 мільйонам євро, визначену за курсом Національного банку України, що діяв в останній день фінансового року, і при цьому:
  - вартість (сукупна вартість) активів або обсяг (сукупний обсяг) реалізації товарів, у тому числі за кордоном, не менш як у двох учасників концентрації, з урахуванням відносин контролю, перевищує суму, еквівалентну 1 мільйону євро, визначену за курсом Національного банку України, що діяв в останній день фінансового року у кожного;
  - вартість (сукупна вартість) активів або обсяг (сукупний обсяг) реалізації товарів в Україні хоча б одного учасника концентрації, з урахуванням відносин контролю, перевищує суму, еквівалентну 1 мільйону євро, визначену за курсом Національного банку України, що діяв в останній день фінансового року.
- містить посилання на попередню статтю, що поєднане з умовами, зазначеними в поточній статті. Якщо не вивчити Закон на пам'ять (чого не варто робити в зв'язку з реальністю перспективи його зміни), то слід повертатися до вказаної статті, знаходити там відповідний випадок, повертатися до цієї статті і визначати чи

підпадає конкретний випадок під умови пункту. Крім того, сукупна вартість активів високотехнологічних підприємств може й не перевищувати вказану порогову суму, однак сукупний обсяг продаж може бути вищий ніж 1 млн. євро. Наприклад випуск програмних продуктів для ЕОМ та їх розповсюдження навряд-чи вимагає наявності таких потужних активів.

2. При розрахунку обсягів реалізації товарів учасників концентрації використовується сума доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) за вирахуванням суми податку на додану вартість, акцизного збору, інших податків або зборів, базою для оподаткування в яких є оборот, за останній фінансовий звітний рік, що передував поданню заяви. Кошти, отримані від реалізації товарів у межах однієї групи суб'єктів господарювання, пов'язаних відносинами контролю, якщо такий облік ведеться, не враховуються.

Не враховується можливість уникнення оподаткування суб'єктами господарювання шляхом застосування схем оптимізації оподаткування із залученням суб'єктів посередників.

3. Якщо учасниками концентрації виступають комерційні банки, для розрахунку вартості активів та обсягів реалізації використовується десята частина вартості активів комерційного банку. У випадках, коли учасниками концентрації є страховики, для розрахунку вартості активів страховика використовується сума неттоактивів, а для розрахунку обсягів реалізації товарів - сума доходів від страхової діяльності, визначених відповідно до законодавства України про страхову діяльність.

Встановлено особливий порядок розрахунку вартості активів і обсягів продажу для певних суб'єктів господарювання. Причому ці суб'єкти, будучи найбільш спроможними до економічної концентрації отримують своєрідні пільги, що сприяє їх діяльності по монополізації.

4. Порядок обчислення порогових показників, що використовуються для цілей цієї статті, а також його особливості стосовно окремих категорій

суб'єктів господарювання встановлюються Антимонопольним комітетом України. Містить посилання на нормативні акт без вказання самих нормативних актів, що ускладнює роботу з Законом.

5. Концентрація, яка потребує дозволу відповідно до частини першої цієї статті, забороняється до надання дозволу на її здійснення. До надання такого дозволу учасники концентрації зобов'язані утримуватися від дій, які можуть призвести до обмеження конкуренції та неможливості відновлення початкового стану.

Містить заборону на утримання від дій що можуть призвести до обмеження конкуренції без отримання відповідного дозволу. Проте навіть планування дій по концентрації господарюючих суб'єктів може призвести до обмеження конкуренції. Якщо існує така заборона, залишається невизначеним як має здійснюватися планування.

Такий аналіз статті, необхідної для усвідомлення суб'єктом факту необхідності звернення до органів влади за отриманням відповідного дозволу, вже змушує замислитись. Суб'єкт концентрації змушений добре попрацювати перш ніж вирішити досить просте питання: чи треба отримувати дозвіл на концентрацію. Як бачимо процес прийняття рішення ускладнений. І цілком можливо, що суб'єкт відмовиться від свого бажання вже на першій стадії. І не буде проводити концентрацію взагалі. Або буде її проводити, але по можливості обходячи наші закони[7].

Крім ускладненого порядку регулювання слід віднести до недоліків іще один момент. Прийняття рішень щодо дозволів на концентрацію так чи інакше залежить від конкретних людей. А звідси неможливість уникнення суб'єктивного підходу до вирішення цього питання.

До безумовних позитивів можна віднести тенденцію до вдосконалення правового регулювання в цій сфері. Прагнення законодавця і компетентних органів максимально деталізувати процес регулювання і контролю може призвести до позитивних зрушень в економіці, оскільки чим детальніше врегульовані відносини, тим менше шансів для реалізації зловмисних планів.

Таким чином правове регулювання в сфері концентрації суб'єктів господарської діяльності можна назвати прийнятним на даному етапі розвитку правової системи. До негативів можна віднести невідповідність деяких норм як інтересам самих суб'єктів відносин, так і держави в цілому. До позитивів – вдосконалення правового регулювання ряду процедур, що полегшує роботу фахівців в цій галузі, державних службовців.

Відповідно рівень правового регулювання можна назвати задовільним. Причому найбільшу цінність становить диференційований підхід до кожного конкретного випадку, можливість прийняття рішення за умов співставлення можливої шкоди для принципів ринкової економіки і значної користі для суспільства.

1.3 Умови отримання згоди на концентрацію

При перевищенні вартісними показниками учасників концентрації порогових значень, Положення про концентрацію, а також при створенні ПФГ учасники концентрації, органи влади, органи місцевого самоврядування, органи адміністративно-господарського управління і контролю, які в межах своїх повноважень ухваляють рішення про концентрацію або які здійснюють концентрацію, повинні звернутися із заявою про одержання дозволу Комітету на концентрацію, у тому числі оренду, лізинг, концесію або висновків Комітету щодо доцільності створення ПФГ, а також щодо ТЕО і Генеральної угоди ПФГ.

Подача заяви (крім заяв про отримання висновків Комітету про доцільність створення ПФГ і висновків про можливість оренди і умови договору оренди цілісного майнового комплексу підприємства або його структурного підрозділу, який знаходиться в державній або комунальній власності або належить Автономній Республіці Крим) здійснюється органами державної влади, органами місцевого самоврядування, органами адміністративно-господарського управління і контролю, орендаром,

лізингоодержувачем, концесіонером, суб'єктами господарювання, фізичними і юридичними особами, які в межах своїх повноважень ухвалюють рішення про концентрацію або які здійснюють концентрацію. Заява подається тільки в Комітет.

Учасники концентрації, органи влади, органи місцевого самоврядування, органи адміністративно-господарського управління і контролю подають спільну заяву.

Подача заяви про отримання висновків Комітету про доцільність створення ПФГ, відносно ТЕО і Генеральної угоди ПФГ здійснюється уповноваженою особою (особами) ініціаторів створення ПФГ.

Подача заяви про надання висновків про можливість оренди і умови договору оренди цілісного майнового комплексу підприємства або його структурного підрозділу, який перебуває в державній або комунальній власності або належить Автономній Республіці Крим, у відповідний орган Комітету здійснюється орендодавцем. Ця заява може подаватися одночасно із заявою орендаря про отримання дозволу на концентрацію[6].

Заява і додані до неї документи повинні містити повну й достовірну інформацію. У разі надання недостовірної інформації заявники несуть відповідальність згідно з ст. 52 Закону про захист економічної конкуренції. Інформація з обмеженим доступом, необхідна для розгляду заяви, може подаватися у відповідні органи Комітету цими особами окремо.

У випадку, якщо концентрація проводиться із застосуванням конкурсних процедур (торги, аукціони, конкурси, тендери і т. п.), заява може подаватися як до початку конкурсної процедури, так і після, але не пізніше тридцяти днів з дати оголошення переможця, якщо інше не передбачене законом.

Суб'єкти господарювання можуть за власною ініціативою звернутися до органів Комітету із заявою про отримання попередніх висновків з питань запланованої концентрації.

Попередні висновки щодо питань запланованої концентрації не звільняють заявника від необхідності звернутися до органів Комітету із заявою про надання дозволу на концент рацію, якщо він перевищив пороги, встановлені Законом.

За подачу заяв про надання дозволу Комітету на концен трацію, надання попередніх висновків вноситься плата в розмірах, передбачених ч. 2 ст. 34 Закону про захист еко номічної конкуренції.[11,64]

Передбачена така підвідомчість заяв з питань концент рації. Комітету підвідомчі питання про надання попередніх висновків щодо концентрації і питання про надання дозво лу наодним або декількома суб'єк тами господарювання над одним або декількома суб'єктами господарювання або частинами суб'єктів господарювання шляхом призначення або обрання на посаду керівника, заступника керівника наглядової ради, правління, іншого наглядового або виконавчого органу суб'єкта господарюван ня особи, яка вже займає одну або декілька з перерахованих посад в інших суб'єктах господарювання, або створен ня ситуації, при якій більше половини посад членів нагля дової ради, правління, інших наглядових або виконавчих органів двох або більше суб'єктів господарювання займають одні й ті самі особи, необхідно надавати належним чином оформлені копії установчих документів (установчий договір, статут) юридичних осіб — суб'єктів господарювання учасників концентрації, копії рішень суб'єктів господарювання про призначення або обрання осіб на посаду керівника, заступника керівника наглядової ради, правління, іншого наглядового або виконавчого органу суб'єкта господарювання, інформацію і перелік посад, які вже займають вказані особи в інших суб'єктах господарювання.

Якщо концентрація здійснюється у вигляді безпосеред нього або опосередкованого (через інших осіб) придбання, отримання у власність іншим способом або отримання в управління часток (акцій, паїв), яке забезпечує досягнення або перевищення 25 або 50 відсотків голосів у вищестоящому органі управління відповідного суб'єкта господарювання, до

заяви додаються копії установчих документів (установчий договір, статут), копія свідоцтва про реєстрацію покупця (отримувача); проект договору (купівлі-продажу, управління, користування і т. п.) або копія вказаного договору з відкладальною умовою і пояснення до нього; а також копія балансу суб'єкта господарювання, який придбаває частки (акції, паї) за станом на кінець останнього звітного кварталу, що передував даті подачі заяви.

Розділ 2. Правова база і відповідальність суб'єктів економічної концентрації

2.1 Правове регулювання інституту економічної концентрації суб'єктів господарювання за конкурентним законодавством України

Проблемними залишаються питання визначення критеріїв і порогових показників віднесення певних видів правочинів (договорів) та дій суб'єктів господарювання до економічної концентрації; доцільність передбачення інституту подальшого контролю за економічною концентрацією у вітчизняному конкурентному праві; повноваження органів Антимонопольного комітету України (далі – АМК України) щодо оскарження до суду правочинів (договорів) та дій суб'єктів господарювання, учинених з порушенням процедури економічної концентрації [12, 414].

Процедуру контролю економічної концентрації – узгодження з органами АМК України певних видів правочинів (договорів) і дій суб'єктів господарювання – головним чином передбачено Законом України від 11 січня 2001 року № 2210-III «Про захист економічної конкуренції» [2].

Відповідно до ч. 2 ст. 22 Закону концентрацією визнаються такі правочини (договори) і дії суб'єктів господарювання:

1) злиття суб'єктів господарювання або приєднання одного суб'єкта господарювання до іншого;

2) набуття безпосередньо або через інших осіб контролю одним чи кількома суб'єктами господарювання над одним або кількома суб'єктами господарювання чи частинами суб'єктів господарювання, зокрема шляхом:

а) безпосереднього або опосередкованого придбання, набуття у власність іншим способом активів у вигляді цілісного майнового комплексу або структурного підрозділу суб'єкта господарювання, одержання в управління, оренду, лізинг, концесію чи набуття в інший спосіб права користування активами у вигляді цілісного майнового комплексу або структурного підрозділу суб'єкта господарювання, зокрема придбання активів суб'єкта господарювання, що ліквідується;

б) призначення або обрання на посаду керівника, заступника керівника спостережної ради, правління, іншого наглядового чи виконавчого органу суб'єкта господарювання особи, яка вже обіймає одну чи кілька з перелічених посад в інших суб'єктах господарювання, або створення ситуації, за якої більше половини посад членів спостережної ради, правління, інших наглядових чи виконавчих органів двох чи більше суб'єктів господарювання обіймаються одними й тими ж особами;

3) створення суб'єкта господарювання двома і більше суб'єктами господарювання, який протягом тривалого періоду буде самостійно здійснювати господарську діяльність, але при цьому таке створення не призводить до координації конкурентної поведінки між суб'єктами господарювання, що створили цей суб'єкт господарювання, або між ними та новоствореним суб'єктом господарювання;

4) безпосереднє чи опосередковане придбання, набуття у власність іншим способом чи одержання в управління часток (акцій, паїв), що забезпечує досягнення чи перевищення 25% або 50% голосів у вищому органі управління відповідного суб'єкта господарювання.[13, 220]

В останньому випадку потребують узгодження з органами АМК України тільки такі правочини (договори), що призводять до суттєвих змін в участі в управлінні суб'єктів господарювання, у результаті яких набувач часток (акцій, паїв) отримує в сукупності з тими, що вже має, частками (акціями, паями) більше 25% або 50% відсотків голосів у вищому органі управління відповідного суб'єкта господарювання.

Наприклад, якщо особа мала вже 12% акцій господарювального суб'єкта і має намір купити ще 10%, то така угода узгодження з органами АМК України не потребує, оскільки в результаті операції пороговий показник у 25% ще не досягнуто. Якщо особа захоче придбати ще, наприклад, 5% акцій, то такий правочин (договір) потребує погодження з органами АМК України, адже в його результаті в особи буде вже 27% акцій, що більше ніж 25%. Наступні правочини (договори) не будуть вимагати

узгодження до того часу, поки не буде досягнуто наступний поріг – 50% [8,600].

У світовій практиці контроль за економічною концентрацією суб'єктів господарювання може здійснюватись у двох формах контролю: попереднього, тобто завчасного узгодження з антимонопольним органом вчинення правочинів (договорів) чи дій суб'єктами господарювання, і наступного, тобто здійснюваного після того, як правочин (договір) чи дію вже здійснено. Попередній контроль реалізується за допомогою розгляду антимонопольним органом клопотання зацікавленої особи про здійснення угоди або дії, а наступний – у формі розгляду повідомлення зацікавленої особи про вже вчинену угоду або дію. Критерієм розмежування угод і дій, що підлягають погодженню в попередньому і наступному порядку, є ступінь потенційної небезпеки для конкуренції тієї чи іншої угоди або дії. Більш небезпечні для конкуренції угоди та дії погоджуються в попередньому порядку, менш небезпечні – у спрощеному для господарювального суб'єкта наступному порядку [9, 528].

Вітчизняне конкурентне законодавство передбачає лише попередню форму контролю за економічною концентрацією суб'єктів господарювання.

У статті 24 Закону визначено порогові показники, перевищення яких обумовлює обов'язок суб'єктів господарювання отримати попередній дозвіл органів АМК України на вчинення дій, передбачених ч. 2 ст. 22 Закону:

1) коли сукупна вартість активів або сукупний обсяг реалізації товарів учасників концентрації, з урахуванням відносин контролю, за останній фінансовий рік, зокрема за кордоном, перевищує суму, еквівалентну 12 млн. євро, визначену за офіційним валютним курсом, установленим Національним банком України, що діяв в останній день фінансового року, і при цьому дотримано дві умови:

– вартість (сукупна вартість) активів або обсяг (сукупний обсяг) реалізації товарів, зокрема за кордоном, не менш як у двох учасників концентрації з урахуванням відносин контролю перевищує суму,

еквівалентну 1 млн. євро, визначену за курсом Національного банку України, що діяв в останній день фінансового року в кожного;

– вартість (сукупна вартість) активів або обсяг (сукупний обсяг) реалізації товарів в Україні хоча б одного учасника концентрації, з урахуванням відносин контролю перевищує суму, еквівалентну 1 млн. євро, визначену за курсом Національного банку України, що діяв в останній день фінансового року. На наш погляд, друга умова (характеристика учасників економічної концентрації) завжди буде наявною в разі дотримання першої з зазначених умов.[16].

2) незалежно від сукупної вартості активів або сукупного обсягу реалізації товарів учасників концентрації, коли частка на певному ринку товару будь-якого учасника концентрації або сукупна частка учасників концентрації з урахуванням відносин контролю перевищує 35%, та концентрація відбувається на цьому чи суміжному з ним ринку товару.

Відповідно до ч. 2 ст. 24 Закону при розрахунку обсягів реалізації товарів учасників концентрації використовується сума прибутку (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) за вирахуванням суми податку на додану вартість, акцизного податку, інших податків або зборів, базою для оподаткування в яких є обіг, за останній фінансовий звітний рік, що передував поданню заяви. Кошти, отримані від реалізації товарів у межах однієї групи суб'єктів господарювання, пов'язаних відносинами контролю, якщо такий облік ведеться, не враховуються. Така реалізація товарів у силу того, що відбувається всередині однієї і тієї ж групи осіб, сукупна частка якої не може тому змінитися від такої реалізації, меншою мірою становить потенційну загрозу для економічної конкуренції.

Частина 3 статті 22 Закону перераховує види правочинів (договорів) і дій, які не є економічною концентрацією і не потребують погодження органів АМК України:

1) створення суб'єкта господарювання, з метою чи внаслідок створення якого здійснюється координація конкурентної поведінки між суб'єктами

господарювання, що створили зазначений суб'єкт господарювання, або між ними та новоствореним суб'єктом господарювання. Такі дії розглядаються як узгоджені відповідно до абзацу другого частини першої ст. 5 цього Закону;

2) придбання часток (акцій, паїв) суб'єкта господарювання особою, основним видом діяльності якої є проведення фінансових операцій чи операцій з цінними паперами, якщо це придбання здійснюється з метою їх подальшого перепродажу за умови, що зазначена особа не бере участі в голосуванні у вищому органі чи інших органах управління суб'єкта господарювання. У такому разі подальший перепродаж має бути здійснений протягом одного року з дня придбання часток (акцій, паїв). На клопотання зазначених осіб з обґрунтуванням про неможливість здійснення подальшого перепродажу органи АМК України можуть прийняти рішення про продовження цього строку;

3) дії, що здійснюються між суб'єктами господарювання, пов'язаними відносинами контролю, у випадках, передбачених частиною другою цієї статті, крім випадків набуття такого контролю без отримання дозволу органів АМК України, якщо необхідність отримання такого дозволу передбачено законом;

2.2 Економічна концентрація – дозвіл або штрафні санкції

Перш за все слід з'ясувати, що таке концентрація та в яких випадках суб'єкти господарювання мають отримувати попередній дозвіл Антимонопольного комітету України на її здійснення.

Дане питання важливе, оскільки законодавство покладає на суб'єктів господарювання обов'язок отримання такого дозволу в конкретно визначених випадках. Неправильне тлумачення таких випадків може призвести як до невиправданих витрат суб'єктів господарювання, пов'язаних з отриманням попереднього дозволу Комітету, коли такий дозвіл не потрібен,

так і до застосування АМКУ штрафних санкцій до суб'єктів господарювання у разі здійснення концентрації без дозволу Комітету.[14. 624]

Відповідно до Закону України «Про захист економічної конкуренції» економічною концентрацією визнається:

1. Злиття суб'єктів господарювання або приєднання одного суб'єкта господарювання до іншого.

2. Набуття безпосередньо або через інших осіб контролю одним або кількома суб'єктами господарювання над одним або кількома суб'єктами господарювання чи частинами суб'єктів господарювання, зокрема, шляхом:

а) безпосереднього або опосередкованого придбання, набуття у власність іншим способом активів у вигляді цілісного майнового комплексу або структурного підрозділу суб'єкта господарювання, одержання в управління, оренду, лізинг, концесію чи набуття в інший спосіб права користування активами у вигляді цілісного майнового комплексу або структурного підрозділу суб'єкта господарювання, в тому числі придбання активів суб'єкта господарювання, що ліквідується;

б) призначення або обрання на посаду керівника, заступника керівника спостережної ради, правління, іншого наглядового чи виконавчого органу суб'єкта господарювання особи, яка вже обіймає одну чи кілька з перелічених посад в інших суб'єктах господарювання, або створення ситуації, при якій більше половини посад членів спостережної ради, правління, інших наглядових чи виконавчих органів двох чи більше суб'єктів господарювання обіймають одні й ті самі особи.

3. Створення суб'єкта господарювання двома і більше суб'єктами господарювання, який протягом тривалого періоду буде самостійно здійснювати господарську діяльність, але при цьому таке створення не призводить до координації конкурентної поведінки між суб'єктами господарювання, що створили цей суб'єкт господарювання, або між ними та новоствореним суб'єктом господарювання;

4. Безпосереднє або опосередковане придбання, набуття у власність іншим способом чи одержання в управління часток (акцій, паїв), що забезпечує досягнення чи перевищення 25 або 50 відсотків голосів у вищому органі управління відповідного суб'єкта господарювання.

Таким чином, якщо дії суб'єктів господарювання підпадають під перелічені вище, це є економічною концентрацією. Але не будь-яка концентрація потребує отримання її учасниками дозволу Комітету. Так, концентрація може бути здійснена лише за умови попереднього отримання дозволу Комітету у випадках, коли:

1) сукупна вартість активів або сукупний обсяг реалізації товарів учасників концентрації, з урахуванням відносин контролю, за останній фінансовий рік, у тому числі за кордоном, перевищує суму, еквівалентну 12 млн. євро, визначену за офіційним валютним курсом, встановленим НБУ, що діяв в останній день фінансового року і при цьому:

- вартість (сукупна вартість) активів або обсяг (сукупний обсяг) реалізації товарів, у тому числі за кордоном, не менш як у двох учасників концентрації з урахуванням відносин контролю перевищує суму, еквівалентну 1 млн. євро, визначену за курсом НБУ, що діяв в останній день фінансового року у кожного, та

- вартість (сукупна вартість) активів або обсяг (сукупний обсяг) реалізації товарів в Україні хоча б одного учасника концентрації з урахуванням відносин контролю перевищує суму, еквівалентну 1 млн. євро, визначену за курсом НБУ, що діяв в останній день фінансового року.

2) незалежно від сукупної вартості активів або сукупного обсягу реалізації товарів учасників концентрації, коли частка на певному ринку товару будь-якого учасника концентрації або сукупна частка учасників концентрації, з урахуванням відносин контролю, перевищує 35 відсотків, та концентрація відбувається на цьому чи суміжному з ним ринку товару[6].

Висновки та пропозиції

Для вирішення даного завдання було здійснено пропозиції і висновки з удосконалення законодавства про концентрацію суб'єктів господарювання з метою підвищення ефективності господарювання. На підставі проведеного дослідження сформульовані наступні висновки:

1. На основі аналізу економіко-правової сутності економічної концентрації надано теоретичне обґрунтування поняття концентрації суб'єктів господарювання і доводиться доцільність законодавчого закріплення цього терміну, а саме запропоновано доповнити статтю 1 Закону України „Про захист економічної конкуренції” наступним формулюванням: „концентрація суб'єктів господарювання – це злиття раніше незалежних суб'єктів господарювання або поглинання, встановлення іншим способом контролю над всією чи частиною господарської діяльності суб'єкта господарювання однією чи декількома пов'язаними особами”. Закріплення у законі такої дефініції поряд з можливими способами її здійснення дозволить уникнути неточностей або розбіжностей при тлумаченні норм закону та обтяжливого процесу постійного внесення змін до переліку дій, що вважаються економічною концентрацією.
2. Для спрощення здійснення концентраційних дій вітчизняними та іноземними господарюючими суб'єктами, які мають значні активи і незначні обсяги реалізації товарів в Україні, що мінімізує можливість їхнього впливу на відповідні товарні ринки, обґрунтовано нові наукові положення щодо вартісного визначення порогових показників кваліфікованої концентрації суб'єктів господарювання, зокрема, запропоновано враховувати у складі вартості активів учасників концентрації лише вартість матеріальних необоротних активів, а саме основних засобів суб'єктів господарювання. У зв'язку з цим запропонована авторська редакція назви і частини першої ст. 24 Закону

України „Про захист економічної конкуренції”, де, по-перше, такий пороговий показник учасників кваліфікованої концентрації як „вартість активів” замінений на „основні засоби”, по-друге, підвищені порогові значення обсягу (сукупного обсягу) реалізації товарів учасників концентрації, по-третє, уніфіковані випадки, коли попереднє отримання дозволу антимонопольних органів на концентрацію є обов’язковим, і, останнє, спрощено викладення цієї норми з метою ефективного її правозастосування суб’єктами господарювання та органами АМК України.

3. На підставі порівняльного аналізу процесів злиття, поглинання, приєднання господарюючих суб’єктів, аргументовано, що злиття, як форма економічної концентрації, завжди пов’язане з утворенням нової юридичної особи, при цьому воно може бути повним (з повним правонаступництвом) чи неповним (об’єднання частки активів двох і більше суб’єктів господарювання при заснуванні ними нового суб’єкта господарювання, що не призводить до координації конкурентної поведінки між цими всіма суб’єктами господарювання). В свою чергу приєднання слід вважати окремим випадком поглинання, а саме повним поглинанням. При цьому приєднання, на відміну від злиття, слід вважати тільки формою припинення юридичної особи, що поглинається, і ніяк способом утворення нової компанії.

Список використаних джерел:

1. Конституція України. / [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-80>

2. Закон України „Про захист економічної конкуренції”./ [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2210-14>

3. Закон України „Про Антимонопольний комітет України”/ [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3659-12>

4. Господарський кодекс України / [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/436-15>

5. Указ Президента України „Про Основні напрями конкурентної політики на 2002-2004 роки”/ [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1097/2001>

6. Розпорядження Антимонопольного комітету України “Про затвердження Положення про порядок подання заяв до Антимонопольного комітету України про попереднє отримання дозволу на концентрацію суб'єктів господарювання” [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0284-02>

7. Науково-практичний коментар Господарського кодексу України / Кол. авт.: Г. Л. Знаменський, В. В. Хахулін, В. С. Щербина та ін.; За заг. ред. В. К. Мамутова. - К.: Юрінком Інтер, 2004. - 688 с.

8. Щербина В. С. Господарське право : підручник / В. С. Щербина. – 5-те вид., перероб. і допов. – К. : Юрінком Інтер, 2012. – 600 с.

9.Актуальні проблеми господарського права : навч. посіб. / за ред. В. С. Щербини. – К. : Юрінком Інтер, 2012. – 528 с.

10.Вачевський М.В. Конкуренція і конкурентоздатність товарів \ Актуальні проблеми економіки - 2003.-№1(19).с. 38-45

11. Про захист економічної конкуренції : Закон України від 11 січня 2001 р. № 2210-III // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2001. – №. 12. – Ст. 64.

12. Писенко К. А. Правове регулювання конкуренції и монополії: курс лекцій / Писенко К. А., Цинделиани И. А., Бадмаев Б. Г. ; под ред. С. В. Запольского. – М.:Академія правосуддя; Статут, 2014. – 414 с.

13. Богун В.П. Господарське право України: навч.-метод. посібник / В.П. Богун, Г.В. Ільющенко, А.М. Кобан, А.П. Макаренко. – Дніпропетровськ, Дніпрокнига, 2012. – 220 с.

14.Вінник О.М. Господарське право: курс лекцій / О.М. Вінник.– К.: Атіка, 2004. – 624 с.

15. Валітов С. Захист конкуренції та контроль за економічною концентрацією / С. Валітов, О. Грицай // Правничий часопис Донецького університету. – 2011. – № 1. – С. 36-38.

16.Оберемчук В.Ф. Конкуренція: поняття, аналіз, стратегія. // Стратегія економічного розвитку України: Наук. зб. – Вип. 5 / Відп. ред. О.П.Степанов. – К.: КНЕУ, 2011.